

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DE HAYVANCILIK SEKTÖRÜNÜN GENEL EKONOMİK DURUMU

GENERAL ECONOMIC SITUATION OF LIVESTOCK SECTOR IN EUROPEAN UNION AND TURKEY

Nigar ALEV¹

Öz

Hayvancılık sektörü dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de de sayısı artan nüfusun dengeli ve yeterli beslenmesine yardımcı olduğu ve diğer bazı endüstrilere hammadde sağladığı için ülke ekonomilerinde önemli bir yer tutar. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin hayvancılık ve kırmızı et sektörü de gelişmiştir. Bu ülkeler hayvan ve hayvansal ürün üretiminde ihracatçı ülke konumundadırlar. Bu çalışmada, Dünya genelindeki hayvancılık sektörünün yanında Avrupa Birliği ve Türkiye'deki hayvancılık sektörünü de kapsayan bazı ekonomik veriler elde edilerek, sektörde zamanla meydana gelen değişmelerin analiz edilmesi amaçlanmıştır. Analizde kullanılan veriler, Türkiye İstatistik Kurumu'nun ve Food and Agriculture Organization'un resmi internet sitesindeki veri tabanlarından elde edilmiştir. Analizler, Türkiye'deki hayvancılık sektöründe yaşanan gelişmelerin Avrupa Birliği ülkeleri ile karşılaştırılması suretiyle yapılmıştır. Analizler neticesinde, birçok Avrupa Birliği ülkesine göre Türkiye'nin ekonomik gelişmişliğinin yetersiz olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Hayvancılık Sektörü; AB; Ticaret; Tüketim

JEL Kodları: Q10, Q19, A10

Abstract

Livestock sector holds an important place in the country's economy. because it helps the balanced and adequate nutrition for increasing the number of the population and because it provides raw material for some industries in Turkey as well as throughout the World. The livestock and red meat sectors of developed and developing countries also developed. These countries are exporters in the production of animal and animal products. In this study, besides the livestock sector throughout the world by achieving some economic data, including the livestock sector in the European Union and Turkey, aimed to analyze the changes that occur over time in the industry. The data used in the analysis were obtained from the data base in Turkey Statistics Institute and the Food and Agriculture Organization official website. Analyzes, the developments in the livestock sector in Turkey was made by comparison with European Union countries. As a result of the analysis, according to several European Union countries were found to be inadequate in Turkey's economic development.

Keywords: Livestock Sector; EU; Commerce; Consumption

Jel Codes: Q10, Q19, A10

¹ Arş. Görevlisi, Gaziantep Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, nigaralev@gantep.edu.tr
ORCID: 0000-0002-0154-6211

1. GİRİŞ

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinde sanayi ve hizmet sektörlerinin üretimden aldıkları pay artarken gıda maddesi üretimi adı altında hayvancılık, balıkçılık ve bitkisel üretimden oluşan tarım sektörünün payı ise azalmaktadır. Türkiye ekonomisinde tarımsal üretimin yaklaşık %76,3'ü bitkisel kökenli, %23,7'si ise hayvansal kökenli üretim şeklindedir (Peşmen ve Yardımcı, 2008:51-56). Sektördeki bir başka eğilim ise ülkelerin gelişmişlik düzeyi arttıkça tarımsal üretimin kompozisyonlarında bitkisel üretimden hayvansal ağırlıklı üretime yöneldikleri, gelişmiş ülkelerde tarımsal ekonominin lokomotifinin hayvancılık olduğudur. Bu eğilimin altında yatan sebep; hayvancılığın düşük maliyetli istihdam yaratması ve kalitesiz, insan beslenmesine uygun olmayan yem kaynaklarının kaliteli insan gıdasına dönüştürülmesi bakımından büyük önem arz eden ve bu bağlamda birim yatırıma en yüksek katma değer yaratan sektörlerden biri olarak kabul edilmesidir (Rekabet Kurulu, 2010:7). Food and Agriculture Organization'un 2015 yılı verilerine göre; Avrupa Birliği üyesi ülkelerde ve Türkiye'de bitkisel, hayvancılık ve balıkçılıktan oluşan tarım sektörünün GSYİH'den aldığı payın en düşük olduğu ilk üç ülke sırasıyla %0,22 ile Lüksemburg, %0,57 ile Almanya ve %0,58 ile İngiltere olmuştur. Türkiye'de ise bu pay %7,62'dir. Ancak ülkemizde tarım sektörünün GSYİH'den aldığı pay 2010 yılından 2015 yılına gelindiğinde %9,72 oranında azalarak %8,44'den %7,62'ye gerilemiştir (EK Tablo: 1; FAO, 2017).

Günümüzde ülkelerinin gelişmişlik ve refah seviyesinin belirlenmesinde kişi başına düşen kırmızı et tüketim miktarı önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir. (Morrison vd., 2003). Dünya genelinde et fiyatlarının artmasının nedeni olarak gösterilen girdi maliyetlerindeki, özellikle yem fiyatlarındaki artış, ülkemizde de aynı nedenle büyükbaş ve küçükbaş hayvan fiyatlarının artmasına buna paralel olarak da et fiyatlarının artmasına neden olmuştur. Artan et fiyatları tüketicilerin kırmızı et taleplerinde azalmalara neden olmuştur. Kalkınmışlığın ve gelişmişliğin diğer bir göstergesi olarak, hayvansal ürün ihracat miktarı alınmaktadır. Gerek kişi başına düşen kırmızı et miktarı açısından ve gerekse hayvansal ürün ihracat miktarı açısından bakıldığında, birçok Avrupa Birliği ülkesine göre Türkiye'nin ekonomik gelişmişliğinin yetersiz olduğunu söyleyebiliriz.

Dünya genelindeki çoğu gelişmiş ülkede beyaz ve kırmızı et hayvancılığı, geniş meraların veya ucuz kaba yem üretiminin yapıldığı büyük arazilerde ekstansif olarak ve etçi ırklara dayalı olarak yapılabilmektedir. Türkiye'de ise kırmızı et büyük oranda sütçü hayvan ırklarından veya kombine verimli sığır ırklarından elde edilmektedir (DPT, 2014). Ayrıca hayvancılık küçük ölçekli ve dağınık işletmelerde yapılmaktadır (Yalçınkaya vd. 2006). Türkiye'de hayvancılık ürünlerinin fiyatları Avrupa Birliği ülkeleriyle rekabet edemeyecek kadar yüksektir. Büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayısındaki artış oranı düşmekte ve ithalat miktarı artmaktadır. Türkiye hayvansal ürün ithalatının büyük çoğunluğunu Avrupa Birliği ülkelerinden yapmaktadır. Hayvancılık sektörünün dolaylı olarak kırmızı et sektörünün gelişebilmesi açısından sektörde oluşacak herhangi bir verimlilik artışı bile Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne karşı olan direncini güçlendirmektedir (Çakmak ve Kasnaoğlu, 2001: 1). Dünya genelinde herhangi bir ülkenin gelişmeye başlayıp, kişi başına düşen milli gelirinin artması ile o ülkenin diğer ürünlere olduğu gibi kırmızı ete olan talebi de artar. Ürünlere olan artan talep artışı arz artışı ile karşılanamazsa, ilgili ürünlerin fiyatlarında dalgalanmalar meydana gelerek fiyat istikrarsızlığı ortaya çıkacaktır. Türkiye'de kırmızı et fiyatlarında yaşanan istikrarsızlığın arkasında bu nedenin yattığını söylemek mümkündür (Şimşek, 2018: 86).

Gerek işleyiş mekanizmaları ve gerekse kurumsal yapı ve ekonomideki ağırlığı açısından Avrupa Birliği'ndeki mevcut tarım sektörü ile ülkemizdeki tarım sektörü birbirinden farklıdır. Bu nedenle Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde en sıkıntılı geçeceği düşünülen konuların başında tarımsal politika ve uygulamalar gelmektedir (Benek, 2007). Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliği sürecinde tarımsal açıdan en önemli problemi, Türk tarımının "Avrupa Birliği Ortak

Tarım Politikası'na uyması gerektiği kuralıdır. Bu uyum problemine Türkiye için gerek ekonomik ve gerekse sosyal açıdan önem arz eden tarım sektörünün, Avrupa Birliği'nin tarım sektöründen yapısal olarak farklılık göstermesi neden olmaktadır (Uzundumlu, 2012:69).

Bu çalışma ile Avrupa Birliği'ne üye olma yolunda ilerleyen Türkiye'nin hayvancılık sektöründe yaşanan gelişmeleri ortaya koymak, bu gelişmeleri AB ülkelerinin hayvancılık sektöründe yaşanan gelişmelerle kıyaslamak ve küreselleşmenin de etkisiyle rekabet gücü artan hayvancılık sektörünün gelişimi için birtakım politika önerilerinde bulunmak amaçlanmıştır. Bu amaçla, eti yenilebilen hayvanların sayısı, büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayısı, büyükbaş ve küçükbaş hayvanlardan elde edilen kırmızı et üretim ve tüketim miktarı ile hayvan ve hayvansal ürün ticaret miktarları gösterge olarak kullanılmıştır. Bu göstergeler Türkiye İstatistik Kurumu'nun ve Food and Agriculture Organization'un resmi internet sitesindeki veri tabanlarından elde edilmiştir. Elde edilen bu verilerin aracılığı ile öncelikle hayvancılık sektörünün dünya genelindeki ekonomik durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Daha sonra, Türkiye'deki ve Avrupa Birliği'ndeki eti tüketilebilen hayvan sayısı, hayvansal ürün üretimi, tüketimi ve ticaretinde yaşanan gelişmeler birtakım karşılaştırmalar yapılarak analiz edilmeye çalışılmıştır.

2. HAYVANCILIK SEKTÖRÜNÜN DÜNYADAKİ GENEL EKONOMİK DURUMU

Dünya hayvan varlığının yıllar itibari ile değişimi Tablo 1'de incelenmiştir. Yıllar itibari ile hayvan sayılarında önemli oranlarda bir değişim görülmemekle birlikte dünya genelinde sayısı en fazla olan hayvanların başında koyun ve sığır gelmektedir. 2007 yılından 2016 yılına gelindiğinde sayısı en fazla artan hayvan, %15,5 artış oranı ile, keçi olmuştur.

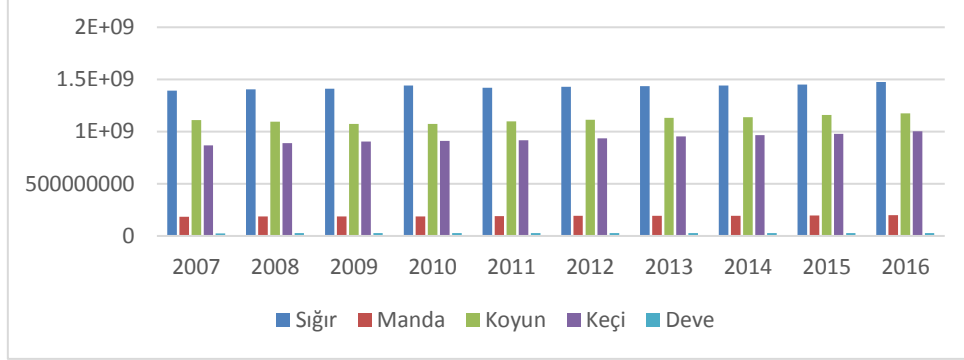
Tablo 1: Dünyadaki Toplam Büyük Baş ve Küçük Baş Hayvan Sayısı (Milyon Baş)

Yıllar	Sığır	Manda	Koyun	Keçi	Deve
2007	1393	184	1109	868	26
2008	1405	186	1094	889	27
2009	1411	187	1073	905	26
2010	1442	188	1075	911	27
2011	1421	190	1097	916	27
2012	1430	192	1112	936	27
2013	1434	193	11322	955	27
2014	1442	194	1138	965	28
2015	1452	196	1160	979	28
2016	1475	199	1173	1002	28
% değişim	5,9	8,3	5,8	15,5	11,6

Kaynak: FAOSTAT, Tarım İstatistikleri İnternet Veritabanı, 2018. (<http://faostat.fao.org/>).

2007-2016 yılları arasında dünyadaki toplam büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayısı incelediğinde; hayvan sayılarında aşırı bir dalgalanma meydana gelmemekle birlikte koyun, keçi ve sığır sayısı açık ara farkla diğer hayvanlardan fazladır (Grafik 1).

Grafik 1: Dünyadaki Toplam Büyük Baş ve Küçük Baş Hayvan Sayısı (Baş)

Kaynak: FAOSTAT, Tarım İstatistikleri İnternet Veritabanı, 2018. (<http://faostat.fao.org/>).

Dünya genelindeki hemen hemen her ülke ekonomisinde; büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığın yanında kümes hayvancılığı da önemli bir yer tutar. Kümes hayvancılığı, endüstriyel olarak üretiminin kolay ve daha az maliyetli olması, beyaz etin insan sağlığına olan etkisi, fiyatının kırmızı ete göre daha uygun olması gibi nedenlerden dolayı büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığa göre daha fazla gelişmiştir. Bu gelişime paralel olarak kümes hayvanlarının sayısı büyük ve küçükbaş hayvanlara göre daha fazladır. Tablo 2’de dünya genelinde kümes hayvanlarının sayısında yaşanan değişimler görülmektedir. 2007 yılından 2016 yılına gelindiğinde tavuk sayısında yaklaşık %24 oranında bir artış yaşanmıştır. Bu durum tavuk etine olan talebin arttığını göstermektedir.

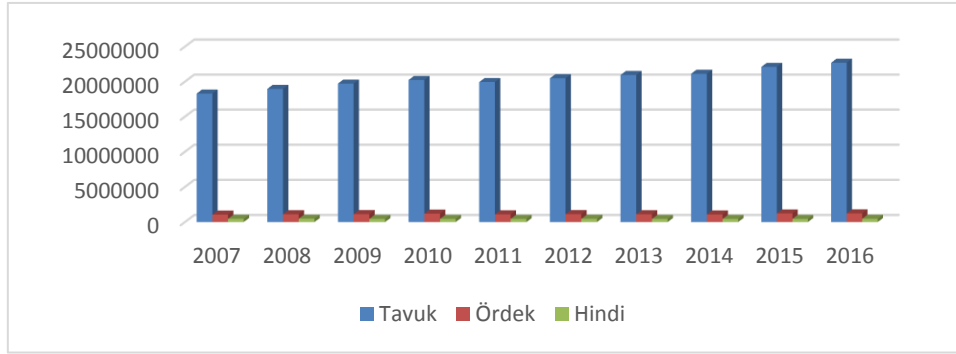
Tablo 2: Dünyadaki Toplam Kümes Hayvanlarının Sayısı (Bin Baş)

Yıllar	Tavuk	Ördek	Hindi
2007	18300339	1065300	463022
2008	18969878	1120976	474383
2009	19721234	1134337	447268
2010	20245308	1196581	448500
2011	19952409	1105127	453471
2012	20491842	1130078	463308
2013	20955424	1111515	450867
2014	21133733	1077431	449380
2015	22111605	1227625	449256
2016	22705417	1241388	468745
% değişim	24,07	16,52	1,24

Kaynak: FAOSTAT, Tarım İstatistikleri İnternet Veritabanı, 2018. (<http://faostat.fao.org/>).

Grafik 2’de kümes hayvanlarının sayısında dalgalanmalar yaşansa da genel trendin artış yönlü olduğu görülmektedir. Tavuk, ördek ve hindi sayısı dünya nüfusundaki artışa paralel olarak artmıştır.

Grafik 2: Dünyadaki Toplam Kümes Hayvanlarının Sayısı (Bin Baş)

Kaynak: FAOSTAT, Tarım İstatistikleri İnternet Veritabanı, 2018. (<http://faostat.fao.org/>).

Dünya bölgeler bazında büyükbaş et üretim miktarları incelendiğinde: 2016 yılında Asya Kıtası dünya ortalamasının %27,4'lük payını alarak birinci sırada yer alırken bu kıtayı %21,5 ile Güney Amerika Kıtası, %17,9 ile Kuzey Amerika ve %10 ile Afrika kıtası izlemektedir (Tablo 3). Dünya genelinde büyükbaş et üretiminde, 2011'den 2016 yılına gelindiğinde, %4,82 oranında bir artış yaşanmıştır. Kuzey Amerika ve Batı Avrupa ülkelerinde büyükbaş et üretim miktarında azalış meydana gelirken; Asya, Güney Amerika, Afrika, Okyanus Ülkeleri ve Doğu Avrupa ülkelerindeki büyükbaş et üretim miktarında artış meydana gelmiştir. Büyükbaş et üretim miktarında en fazla artış %13,06 ile Asya ülkelerinde yaşanmıştır.

Tablo 3: Dünya Büyükbaş Et Üretimi (Bin Ton)

Bölgeler	2011	2012	2013	2014	2015	2016	% pay	Değişim %
Asya	17034	17522	17952	18246	18692	17034	27,4	13,06
Güney Amerika	14513	14995	15685	15627	15302	14513	21,5	4,07
Kuzey Amerika	13111	12976	12844	12798	11870	13111	17,9	-3,87
Batı Avrupa	3767	3652	3526	3563	3611	3767	5,2	-2,02
Afrika	6346	6493	6766	6838	6999	6346	10,0	11,53
Okyanus Ülkeleri	2762	2774	3001	3237	3353	2762	4,3	10,35
Orta Amerika	2324	2342	2327	2381	2387	2324	3,4	3,59
Doğu Avrupa	2998	2955	2975	3044	3112	2998	4,4	3,03
Toplam (Dünya)	67097	67776	68971	69534	69261	67097	100	4,82

Ortalama

Kaynak: FAOSTAT, Tarım İstatistikleri İnternet Veritabanı, 2018. (<http://faostat.fao.org/>).

2016 yılı verilerine göre dünya küçükbaş et üretiminin %60,4'ünü Asya Kıtası, %20,0'ını Afrika Kıtası ve %8,01'ini Okyanus ülkeleri sağlamaktadır. 2011-2016 yılları arasında dünya küçükbaş et üretimi %9,8 oranında artış göstermiştir. Batı Avrupa ve Güney Amerika ülkelerinde 2011 yılından 2016 yılına gelindiğinde küçükbaş et üretiminde azalış olduğu görülmektedir. Aynı dönemde küçükbaş et üretiminde en fazla artış %19,9 ile Okyanus ülkelerinde gerçekleşmiştir (Tablo 4).

Tablo 4: Dünya Küçükbaş Et Üretimi (Bin Ton)

Bölgeler	2011	2012	2013	2014	2015	2016	% pay	% değişim
Afrika	2882	2920	2991	2998	2980	2994	20,0	3,9
Asya	7858	8020	8178	8530	8814	9014	60,4	14,7
Batı Avrupa	198	193	186	183	182	178	1,2	-9,8
Güney Amerika	330	319	313	314	307	300	2,0	-9,1
Doğu Avrupa	303	313	308	319	320	336	2,2	10,6
Kuzey Amerika	86	90	90	90	88	86	0,6	0,4
Okyanus Ülkeleri	999	1042	1175	1242	1244	1197	8,01	19,9
Orta Amerika	103	102	100	101	102	103	0,69	-0,3
Toplam (Dünya)	13598	13805	14152	14531	14788	14932	100	9,8

Kaynak: FAOSTAT, Tarım İstatistikleri İnternet Veri tabanı, 2018. (<http://faostat.fao.org/>).

Dünya geneli için kişi başı büyükbaş et tüketim miktarlarının incelendiği Tablo 5’de, kişi başına düşen et tüketim miktarlarında Kuzey Amerika ülkeleri birinci sırada yer alırken, bunu sırasıyla Okyanus ülkeleri ve Güney Amerika ülkeleri izlemektedir. Kişi başına düşen büyükbaş et tüketiminin en az olduğu kıta Asya kıtasıdır. 2012 yılından 2013 yılına gelindiğinde dünya büyükbaş kırmızı et tüketim miktarlarında %0.005 oranında bir azalış meydana gelmiştir. Tüketim miktarında en fazla azalışın yaşandığı ülkeler Okyanus ülkeleri iken en fazla artışın yaşandığı ülkeler ise Afrika ülkeleri olmuştur.

Tablo 5: Dünya Büyükbaş Et Tüketimi (kg/yıl)

Bölgeler	2009	2010	2011	2012	2013	% pay
Afrika	6.32	6.31	6.3	6.24	6.33	0.014
Asya	4.19	4.37	4.37	4.39	4.4	0.002
Batı Avrupa	12.45	11.98	11.39	11.56	11.49	-0.006
Güney Amerika	30.87	31	31.39	31.71	32.02	0.009
Doğu Avrupa	18.45	18.52	18.21	18.13	17.83	-0.016
Kuzey Amerika	38.74	37.78	36.1	36.33	35.65	-0.018
Okyanus Ülkeleri	34.61	32.47	39.79	31.03	30.31	-0.023
Orta Amerika	14.65	14.36	13.94	13.25	13.39	0.010
Toplam (Dünya)	9.51	9.53	9.4	9.37	9.32	-0.005

Kaynak: FAOSTAT, Tarım İstatistikleri İnternet Veritabanı, 2018. (<http://faostat.fao.org/>).

Dünyada kişi başına düşen küçükbaş et tüketimi bölgeler bazında incelendiğinde (Tablo 6); kişi başına düşen et tüketiminin en fazla olduğu ülkeler Okyanus ülkeleri olmuştur. Bunu sırasıyla Batı Avrupa ülkeleri ve Afrika kıtası ülkeleri izlemektedir. Kuzey Amerika ülkeleri, Güney Amerika ve Orta Amerika ülkeleri dünya ortalamasının da altında küçükbaş et tüketen ülkeler olmuşlardır. Dünya küçükbaş et tüketimi incelendiğinde; 2009-2014 yılları arasında et tüketim miktarlarında ortalama %1,058 oranında bir artış meydana gelmiştir. Tüketim miktarının en fazla olduğu ülke Okyanus ülkeleri iken Okyanus ülkelerinde 2009 yılından 2014 yılına gelindiğinde küçükbaş kırmızı et tüketim

miktarında %13,706'lık bir azalış meydana gelmiştir. Güney ve Orta Amerika ülkeleri küçükbaş hayvan cinsinden en az kırmızı et tüketen ülkeler olmuşlardır.

Tablo 6: Dünyada Kişi Başına Düşen Küçükbaş Et Tüketimi (Kg/Yıl)

Bölgeler	2009	2010	2012	2013	2014	% değişim
Afrika	2.9	2.88	2.89	2.77	2.78	-4.138
Asya	1.83	1.86	1.85	1.88	1.94	6.011
Batı Avrupa	1.73	1.72	1.77	1.7	1.68	-2.890
Güney Amerika	0.84	0.84	0.78	0.74	0.75	-10.714
Doğu Avrupa	1.01	1.02	1.04	10.8	1.06	4.950
Kuzey Amerika	0.52	0.49	0.46	0.46	0.49	-5.769
Okyanus Ülkeleri	12.33	11.13	10.27	10.93	10.64	-13.706
Orta Amerika	0.77	0.73	0.71	0.68	0.68	-11.688
Dünya Ortalaması	1.89	1.89	1.88	1.87	1.91	1.058

Kaynak: FAOSTAT, Tarım İstatistikleri İnternet Veritabanı, 2018. (<http://faostat.fao.org/>).

3. AB ÜLKELERİ VE TÜRKİYE'DE HAYVANCILIK SEKTÖRÜNÜN GENEL EKONOMİK DURUMU

Bu bölümde Avrupa Birliği üyesi ülkelerde ve Türkiye'de ki küçükbaş ve büyükbaş hayvan sayıları, kümes hayvanlarının sayısı, kırmızı et üretim miktarları, kişi başına düşen kırmızı et tüketim miktarları ve kırmızı et ithalat ve ihracatında yaşanan değişimler analiz edilecektir.

3.1. Hayvan Sayısı

Türkiye ve AB'ye üye olan ülkelerdeki 2016 yılı için mevcut hayvan sayılarının incelendiği Tablo 7'ye göre sığır sayısının en fazla olduğu ülkeler sırasıyla Fransa, Almanya ve İngiltere olmuştur. Koyun sayısı en fazla olduğu ülkeler ise sırasıyla İngiltere, İspanya ve Yunanistan olmuştur. Yunanistan ve İspanya keçi varlığı bakımından da diğer ülkelerden önde gelmektedir. AB ülkeleri Türkiye ile karşılaştırıldığında; Türkiye sığır sayısı bakımından Fransa ve Almanya'dan sonra gelmektedir. Koyun sayısı bakımında İngiltere liderliğini korurken keçi ve tavuk sayısı bakımından Türkiye AB'ye üye olan ülkeleri geride bırakmıştır.

Tablo 7: AB Ülkelerinde ve Türkiye'de Hayvan Sayısı

Ülkeler	Sığır	Manda	Koyun	Keçi	Tavuk	Ördek	Hindi
Avusturya	1957610	-	353710	76620	16675000	710000	601000
Belçika	2501349	-	107320	40360	36505000	252000	183000
Bulgaristan	550201	10843	1331894	276919	14258000	1229000	28000
Hırvatistan	463000	-	618896	75530	9232000	91000	512000
Kıbrıs	63138	-	300742	234530	2880000	2000	65000
Çek Cum.	1415658	-	218493	26548	20422000	498000	375000
Danimarka	1568288	-	147209	-	17898000	175000	245000
Estonya	256200	-	85900	5000	2103000	7000	6000
Finlandiya	909021	-	156513	4799	8175000	-	260000

Fransa	19325515	-	7003559	1234184	167413000	24534000	20582000
Almanya	12466586	7312	1574269	138810	184125000	3043000	13352000
Yunanistan	629706	2554	8359151	3915300	33000000	40000	118000
Macaristan	821000	-	1190000	72000	32432000	4028000	2851000
İrlanda	7221200	-	5179200	9900	15449000	268000	1861000
İtalya	5929767	-	7284874	106263	142354000	-	25414000
Letonya	412300	-	106600	13200	4532000	-	1000
Litvanya	722602	-	147073	13526	9148000	16000	183000
Lüksemburg	201416	-	8944	5124	106000	-	-
Malta	14356	-	11523	4971	1020000	-	13000
Hollanda	4294000	-	1040000	504000	105620000	931000	762000
Polonya	5939046	-	239138	41878	169033000	41878000	11706
Portekiz	1635000	-	2068000	347000	15000000	-	6436000
Romanya	2092414	-	9809512	1440151	78648000	4182000	1001000
Slovakya	457586	-	381724	36324	12836000	171000	126000
Slovenya	484192	-	109406	26959	3479000	14000	108000
İspanya	6257057	-	15962892	3088035	142064000	41000	746000
İsveç	1436050	-	578174	-	9749000	-	70000
İngiltere	10033000	-	33943000	104000	157000	2011000	4200000
Türkiye	13994071	-	31507934	10416166	329011000	362000	3183000
Toplam*	90057258	405830	98317716	12761932	1411155000	44481000	91533000

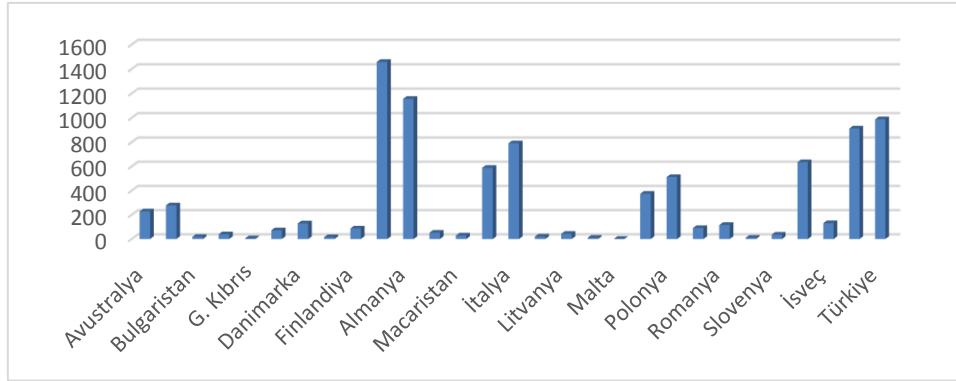
Kaynak: FAOSTAT, Tarım İstatistikleri İnternet Veritabanı, 2018. (<http://faostat.fao.org/>).

*: Toplam değer Türkiye'nin verileri haricindedir.

3.2. Üretim

2016 yılında AB ülkelerinde kırmızı et üretim miktarının en fazla olduğu ülkeler sırasıyla Fransa, Almanya, İngiltere ve İtalya olmuştur. Türkiye AB üye olan ülkelerin çoğundan daha fazla büyükbaş et üretimi gerçekleştirmektedir. İspanya, Hollanda, Portekiz ve Belçika gibi gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında, Türkiye'nin büyükbaş cinsinden kırmızı et üretim miktarı çok daha fazladır (Grafik 3). Ancak kırmızı et üretim miktarının fazla olması kırmızı et tüketim miktarının fazla olduğu anlamına gelmemektedir. Ülkemizde nüfus artış oranı sayılan ülkelerden daha fazla olduğundan, kişi başına düşen kırmızı et tüketim miktarı yetersiz kalmaktadır.

Grafik 3: 2016 Yılı Türkiye ve AB Ülkelerinde Büyükbaş Et Üretimi

Kaynak: FAOSTAT, Tarım İstatistikleri İnternet Veritabanı, 2018. (<http://faostat.fao.org/>).

Tablo 8'e bakıldığında AB'ye üye olan ülkelerin büyükbaş et üretim miktarlarının toplam değerinde, 2010 yılından 2016 yılına gelindiğinde, %3,40'lık bir azalış meydana geldiği görülmektedir. Türkiye ise büyük baş et üretim miktarında %166,87 oranında bir artış yaşanmıştır. AB ülkelerinde büyükbaş et üretiminde en fazla azalışın yaşandığı ülkeler sırasıyla %44,44 ile Slovakya, %33,33 ile Yunanistan ve %26,42 ile İtalya olmuştur. AB ülkelerinde büyükbaş et üretiminde en büyük paya sahip ülkeler sırasıyla %18,5 oranı ile Fransa, %14,07 oranı ile Almanya, %11,6 ve %10,0 ile İngiltere ve İtalya olmuştur.

Tablo 8: AB Ülkelerinde ve Türkiye'de Büyükbaş Et Üretimi (Bin Ton)

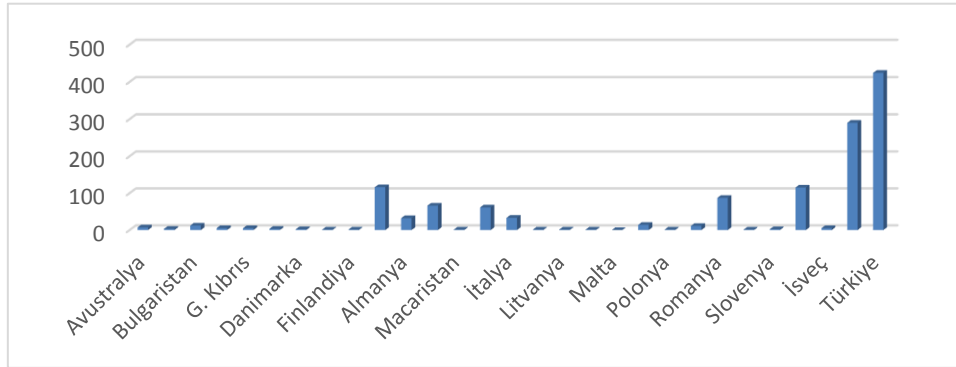
Ülkeler	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	% pay	% değişim
Avustralya	227	222	222	229	223	230	228	2,9	0,44
Belçika	282	272	262	250	258	268	278	3,5	-1,42
Bulgaristan	20	21	21	19	17	19	17	0,2	-15
Hırvatistan	38	36	47	47	44	42	39	0,5	2,63
G. Kıbrıs	4	5	5	5	5	5	5	0,01	25
Çek Cum.	74	72	66	65	66	69	72	0,9	-2,70
Danimarka	133	134	127	128	126	121	129	1,6	-3,01
Estonya	13	12	11	11	10	11	15	0,2	15,38
Finlandiya	83	84	81	81	83	86	87	1,1	4,82
Fransa	1530	1566	1497	1400	1411	1448	1458	18,5	-4,71
Almanya	1205	1170	1146	1117	1143	1132	1155	14,7	-4,15
Yunanistan	78	70	70	69	49	42	52	0,7	-33,33
Macaristan	28	26	25	24	24	27	289	0,4	3,57
İrlanda	558	546	495	518	582	564	588	7,5	5,38
İtalya	1075	1011	982	854	695	772	791	10,0	-26,42
Letonya	18	18	17	17	18	19	20	0,3	11,11
Litvanya	44	42	41	38	40	45	43	0,5	-2,27
Lüksemburg	9	9	9	8	9	9	10	0,1	11,11

Malta	1	1	1	1	1	1	1	0,01	0
Hollanda	389	382	374	379	383	416	374	4,7	-3,86
Polonya	401	391	383	374	446	487	512	6,5	27,68
Portekiz	93	96	93	84	79	89	91	1,1	-2,15
Romanya	154	142	114	96	108	119	116	1,5	-24,68
Slovakya	18	13	13	12	12	11	10	0,1	-44,44
Slovenya	36	36	33	32	32	34	36	0,5	0
İspanya	607	604	591	581	585	626	635	8,1	4,61
İsveç	134	133	121	121	132	144	131	1,7	-2,24
İngiltere	908	936	885	847	877	885	912	11,6	0,44
Toplam	8156	8052	7733	7399	7450	7685	7879	100	-3,40
Türkiye	622	647	801	870	882	1015	988	-	58,84

Kaynak: FAOSTAT, Tarım İstatistikleri İnternet Veritabanı, 2018. (<http://faostat.fao.org/>).

2016 yılı için küçükbaş et üretim miktarında en fazla artışın yaşandığı ülke Türkiye olmuştur. Türkiye'yi İngiltere, Yunanistan, İspanya ve Fransa izlemektedir (Grafik 4).

Grafik 4: 2016 Yılı Türkiye ve AB Ülkelerinde Küçükbaş Et Üretimi

Kaynak: FAOSTAT, Tarım İstatistikleri İnternet Veritabanı, 2018. (<http://faostat.fao.org/>).

AB ülkeleri için toplam küçükbaş kırmızı et üretim miktarlarının incelendiği Tablo 9'a bakıldığında AB ortalama kırmızı et üretim miktarında 2010-2016 yılları arasında %12,12 oranında bir azalışın yaşandığı görülmektedir. 2016 verilerine göre en fazla küçükbaş et üretimi yapılan ilk üç ülke İngiltere, Fransa ve İspanya'dır. Türkiye ise saydığımız bu üç ülkeden daha fazla küçükbaş et üretimi gerçekleştirmektedir. Avrupa Birliğine üye ülkelerden Lüksemburg ve Malta neredeyse hiç küçükbaş et üretimi gerçekleştirmemektedir.

2010 yılından 2016 yılına gelindiğinde Türkiye'de küçükbaş et üretiminde %54,7 oranında bir artış yaşanmıştır. AB'ye üye ülkelerdeki küçükbaş et üretim genel trendi azalma yönündedir. Ülkelerin bir kısmında üretim miktarları değişmezken birçoğunda ise azalmaktadır.

Tablo 9: AB Ülkelerinde Küçükbaş Et Üretimi (Bin Ton)

Ülkeler	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	% pay
Avustralya	7	7	7	8	8	7	7	0,80
Belçika	3	2	2	2	3	3	3	0,34
Bulgaristan	18	16	17	13	13	12	12	1,37
Hırvatistan	2	2	6	7	6	6	5	0,57
G. Kıbrıs	5	5	6	5	5	5	5	0,57
Çek Cum.	2	2	3	3	4	4	3	0,34
Danimarka	2	2	1	2	2	2	2	0,23
Estonya	1	1	1	0,5	0,5	0,5	0,7	0,11
Finlandiya	1	1	1	1	1	1	1	0,11
Fransa	131	127	126	123	122	120	116	13,23
Almanya	39	40	37	34	31	33	32	3,65
Yunanistan	143	146	144	140	97	77	66	7,53
Macaristan	1	1	1	1	1	1	1	0,11
İrlanda	48	48	54	57	58	58	61	6,96
İtalya	54	49	48	35	27	35	33	3,76
Letonya	1	1	1	0,7	0,7	0,8	0,9	0,11
Litvanya	1	1	1	1	1	1	1	0,11
Lüksemburg	0	0	0	0,5	0,6	0,6	0,5	0,11
Malta	0	0	0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,01
Hollanda	15	15	15	14	14	15	14	1,60
Polonya	1	1	1	0,9	1	0,7	0,7	0,11
Portekiz	20	20	19	19	11	11	11	1,25
Romanya	70	70	76	77	77	80	87	9,92
Slovakya	1	1	1	1	1	1	1	0,11
Slovenya	2	2	2	2	2	2	2	0,23
İspanya	142	142	132	127	123	125	115	13,11
İsveç	5	5	5	5	5	5	5	0,57
İngiltere	287	301	275	289	298	302	290	33,07
Toplam	998	1007	981	968	912	908	877	100
Türkiye	274	295	321	350	380	105	424	-

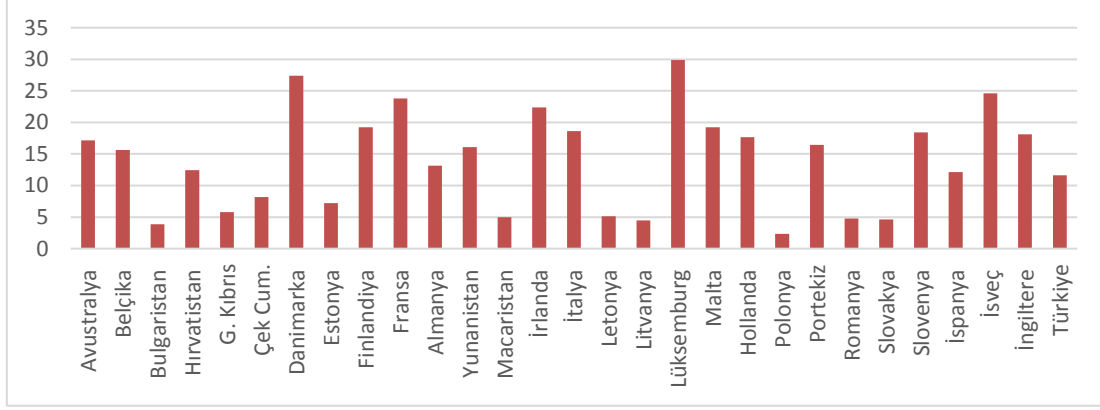
Kaynak: FAOSTAT, Tarım İstatistikleri İnternet Veritabanı, 2018. (<http://faostat.fao.org/>).

3.3. Tüketim

Avrupa Birliğine üye olan ülkeler ve birliğe üye olma yolunda ilerleyen Türkiye'nin kişi başına düşen kırmızı et tüketim miktarlarının inceleneceği bu bölümde ülkeler arasındaki kişi başına düşen kırmızı et tüketim miktarı farklılıkları incelenecektir.

Avrupa Birliği ülkelerinde kişi başına düşen ortalama büyükbaş et tüketim miktarları incelendiğinde, 2009 yılından 2013 yılına gelindiğinde yaklaşık %9,38 oranında bir azalışın meydana geldiği görülmektedir (Tablo 10).

Grafik 5: 2013 Yılı AB Ülkelerinde ve Türkiye’de Büyükbaş Et Tüketimi (kg/yıl)

Kaynak: FAOSTAT, Tarım İstatistikleri İnternet Veritabanı, 2018. (<http://faostat.fao.org/>).

2013 yılı verilerine bakıldığında en fazla büyükbaş et tüketimi gerçekleşen ilk üç ülke Lüksemburg, Danimarka ve İsveç olmuştur. En az büyükbaş et tüketimi gerçekleşen ülkeler ise Polonya, Bulgaristan ve Slovakya olmuştur. 2009 yılına göre tüketim miktarında en fazla azalışın yaşandığı ülkeler sırasıyla %44,35 ile Estonya, %44,09 ile Polonya ve %36,18 ile Romanya olmuştur. Türkiye’de durum çok daha iyi olup kişi başı kırmızı et tüketim miktarı %155,82 oranında artış göstererek 4,55 kg/yıl’dan 11,64 kg/yıl’a yükselmiştir. Ancak Türkiye sahip olduğu nüfusu nedeniyle, kişi başına düşen kırmızı et miktarı açısından Avrupa Birliğine üye olan çoğu ülkenin gerisinde kalmıştır.

Tablo 10: AB Ülkelerinde ve Türkiye’de Büyükbaş Et Tüketimi (kg/yıl)

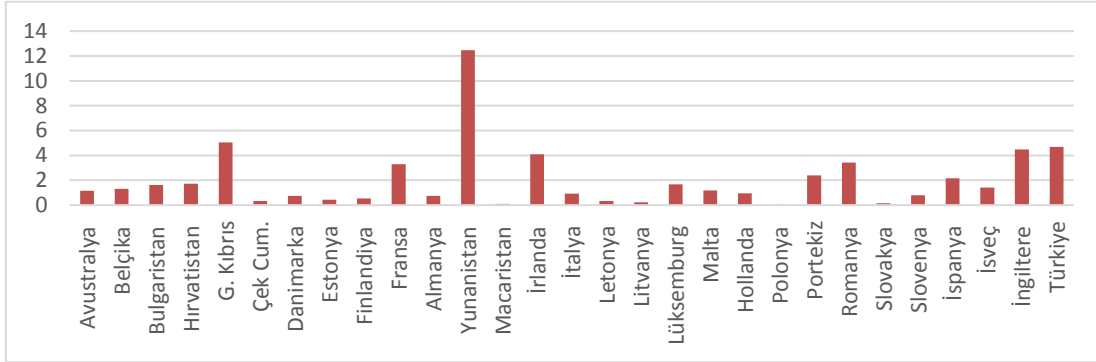
Ülkeler	2009	2010	2011	2012	2013	% değişim
Avustralya	17.35	17.41	17.3	17.43	17.14	-1.21
Belçika	18.27	18.19	16.15	15.82	15.63	-14.45
Bulgaristan	4.96	4.97	4.45	3.87	3.84	-22.58
Hırvatistan	10.38	9.19	9.06	12.6	12.41	19.56
G. Kıbrıs	6.26	6.41	6.94	6.77	5.79	-7.51
Çek Cum.	9.68	9.59	9.11	8.13	8.15	-15.81
Danimarka	26.01	29.31	29.58	27.39	27.39	5.31
Estonya	12.92	12.63	13.57	10.72	7.19	-44.35
Finlandiya	18.19	18.63	18.91	19.28	19.22	5.66
Fransa	26.1	25.92	25.35	25.12	23.81	-8.77
Almanya	12.55	12.59	13.37	13.34	13.16	4.86
Yunanistan	19.09	20.28	17.93	17.02	16.1	-15.66
Macaristan	5.67	5.31	6.01	5.54	4.96	-12.52
İrlanda	22.78	23	22.89	22.42	22.35	-1.89

İtalya	23.59	23.13	21.53	20.73	18.6	-21.15
Letonya	6.68	5.42	4.83	4.87	5.11	-23.50
Litvanya	5	4.01	3.65	3.66	4.49	-10.2
Lüksemburg	29.42	29.94	29.74	30.34	29.88	1.56
Malta	20.27	17.24	18.48	19.46	19.22	-5.18
Hollanda	18.13	18.98	14.98	15.4	17.67	-2.54
Polonya	4.15	2.76	2.43	2.41	2.32	-44.09
Portekiz	18.43	17.22	16.59	16.05	16.45	-10.74
Romanya	7.49	7.35	6.52	5.22	4.78	-36.18
Slovakya	4.99	5.07	4.6	5.04	4.6	-7.82
Slovenya	20.57	19.91	19.67	18.78	18.43	-10.40
İspanya	14.22	13.68	13.03	12.43	12.15	-14.56
İsveç	23.28	23.79	24.18	23.82	24.58	5.58
İngiltere	19.51	19.43	18.76	18.71	18.12	-7.12
Türkiye	4.55	9.3	10.34	11.15	11.64	155.82
Toplam	16.42	16.24	15.68	15.38	14.88	-9.38

Kaynak: FAOSTAT, Tarım İstatistikleri İnternet Veritabanı, 2018. (<http://faostat.fao.org/>).

2013 verilerine göre en fazla küçükbaş et tüketilen ilk üç ülke Yunanistan (12.47 kg/yıl), Güney Kıbrıs (5.05 kg/yıl) ve İngiltere (4.49 kg/yıl) olmuştur (Grafik 5).

Grafik 6: 2013 Yılı AB Ülkelerinde ve Türkiye’de Büyükbaş Et Tüketimi (kg/yıl)

Kaynak: FAOSTAT, Tarım İstatistikleri İnternet Veritabanı, 2018. (<http://faostat.fao.org/>).

Tablo 11: AB Ülkelerinde ve Türkiye’de Küçükbaş Et Tüketimi (kg/yıl)

Ülkeler	2009	2010	2011	2012	2013	% değişim
Avustralya	1.13	1.1	1.13	1.13	1.16	2.65
Belçika	1.33	1.41	1.49	1.22	1.32	-0.75
Bulgaristan	1.68	1.85	1.9	2.19	1.63	-2.98
Hırvatistan	1.02	0.91	0.81	1.61	1.71	67.65
G. Kıbrıs	5.99	5.63	5.38	5.66	5.05	-15.69

Çek Cum.	0.23	0.25	0.25	0.31	0.34	47.83
Danimarka	1.09	0.97	0.96	0.96	0.75	-31.19
Estonya	0.92	0.66	0.55	0.49	0.44	-52.17
Finlandiya	0.48	0.46	0.58	0.57	0.53	10.42
Fransa	3.35	3.33	3.3	3.3	3.28	-2.09
Almanya	0.78	0.77	0.88	0.75	0.73	-6.41
Yunanistan	13.41	13.04	13.32	12.86	12.47	-7.01
Macaristan	0.11	0.11	0.14	0.14	0.11	0
İrlanda	4.15	3.58	2.8	3	4.1	-1.20
İtalya	1.33	1.23	1.17	1.1	0.92	-30.83
Letonya	0.29	0.3	0.36	0.35	0.34	17.24
Litvanya	0.25	0.22	0.21	0.21	0.24	-4
Lüksemburg	1.8	1.71	1.96	1.92	1.67	-7.22
Malta	1.48	1.2	1.61	1.25	1.19	-19.59
Hollanda	0.96	0.92	0.97	1.05	0.94	-2.08
Polonya	0.05	0.04	0.05	0.04	0.02	-60
Portekiz	2.46	2.48	2.4	2.37	2.38	-3.25
Romanya	3.13	3	3.01	3.41	3.41	8.95
Slovakya	0.18	0.18	0.15	0.15	0.16	-11.11
Slovenya	1.01	1.01	0.92	0.86	0.79	-21.78
İspanya	2.82	2.78	2.72	2.3	2.16	-23.40
İsveç	1.39	1.26	1.35	1.37	1.41	1.44
İngiltere	5.38	4.8	4.68	4.23	4.49	-16.54
Türkiye	4.2	3.8	4.03	4.34	4.68	11.43
Toplam	2.33	2.22	2.22	2.11	2.09	-10.30

Kaynak: FAOSTAT, Tarım İstatistikleri İnternet Veritabanı, 2018. (<http://faostat.fao.org/>).

Avrupa Birliğine üye ülkelerde ve Türkiye’de küçükbaş et tüketim miktarları Tablo 11’de incelenmiştir. En fazla küçükbaş eti tüketilen ülke Yunanistan’dır. Bu ülkeyi 5,5 kg/yıl ve 4,49 kg/yıl ile Güney Kıbrıs ve İngiltere izlemektedir. Genel tüketim miktarında 2009-2013 yılları arasında %10,30 oranında bir azalış söz konusu olmuştur. Türkiye’de büyükbaş et tüketiminde olduğu gibi küçükbaş et tüketiminde de kişi başına tüketim değerlerinde artış yaşanmış, kişi başına küçükbaş kırmızı et tüketim miktarı 4.2 kg/yıl’dan 4.68 kg/yıl’a yükselmiştir.

3.4. Ticaret

Bu bölümde, AB ülkelerinde ve Türkiye’de ticareti yapılan büyükbaş ve küçükbaş kırmızı et miktarları analiz edilerek, ülkeler arasında bazı kıyaslamalar yapılacaktır.

Tablo 12: AB Ülkelerinde ve Türkiye’de Küçükbaş ve Büyükbaş Et İthalatı (Bin Ton)

Ülkeler	2012	2013	2014	2015	2016	% pay
Avustralya	26	26	31	32	37	2,59
Belçika	44	42	40	48	45	3,16
Bulgaristan	2	2	6	4	7	0,49
Hırvatistan	8	9	13	15	16	1,12
G. Kıbrıs	2	2	2	2	2	0,14
Çek Cum.	6	6	5	5		0
Danimarka	27	27	23	24	24	1,68
Estonya	2	0,7	0,4	0,6	0,6	0,07
Finlandiya	4	4	5	6	7	0,49
Fransa	231	224	207	184	164	11,50
Almanya	185	175	169	183	180	12,62
Yunanistan	92	87	85	82	83	5,82
Macaristan	2	2	2	2	2	0,14
İrlanda	9	10	12	13	12	0,84
İtalya	291	283	291	276	263	18,44
Letonya	1	1	3	4	3	0,21
Litvanya	0,39	0,5	0,2	0,1	0,2	0
Lüksemburg	4	4	4	4	4	0,28
Malta	0,6	0,6	1	0,7	0,8	0,07
Hollanda	272	241	241	237	257	18,02
Polonya	9	7	8	15	17	1,19
Portekiz	60	59	58	56	55	3,86
Romanya	3	5	5	5	3	0,21
Slovakya	5	6	4	6	5	0,35
Slovenya	4	4	5	6	5	0,35
İspanya	58	59	61	60	69	4,84
İsveç	21	22	21	19	20	1,40
İngiltere	159	149	141	148	138	9,68
Türkiye	25	6	0,1	11	0,2	-
Toplam	1527	1458	1444	1438	1426	100

Kaynak: FAOSTAT, Tarım İstatistikleri İnternet Veritabanı, 2018. (<http://faostat.fao.org/>).

Avrupa Birliği ve Türkiye’de büyükbaş ve küçükbaş et ithalat miktarlarının yer aldığı Tablo 12’ye göre, 2016 yılında ithalatı en fazla azalan ülke %29 ile Fransa olmuştur. Fransa’yı %13,21 ile İngiltere izlemektedir. Türkiye 2016 yılı verilerine göre 4000 ton kırmızı et ithal etmektedir. Aşağıdaki tablo ile karşılaştırılırsa Türkiye’nin kırmızı et konusunda dışa bağımlılığı artmıştır

diyebiliriz. İthalatı en fazla artan ülke %250 ile Bulgaristan ve %200 ile Letonya olmuştur. Kırmızı et ithalatı en fazla azalan ülkeler Fransa, İngiltere ve Danimarka olmuştur. 2012 yılından 2016 yılına gelindiğinde kırmızı et ithalatında AB ülkelerinin genel toplamında ortalama %6,6'lık bir azalış meydana gelmiştir. Türkiye hem ihracat hem ithalat miktarları açısından Avrupa Birliği ülkelerinin çoğunun çok gerisinde kalmıştır.

Tablo 13: AB Ülkelerinde ve Türkiye’de Küçükbaş ve Büyükbaş Et İhracatı (Ton)

Ülkeler	2012	2013	2014	2015	2016	% pay	% değişim
Avustralya	50461	52604	50913	51707	44537	3	-11,7
Belçika	87256	85082	87098	95305	101355	6,82	16,2
Bulgaristan	1876	1649	2303	2864	5020	0,34	167,6
Hırvatistan	1026	3168	4633	4327	6729	0,45	555,8
G. Kıbrıs	27	116	17	13	-		-
Çek Cum.	4443	4304	4410	4188	5244	0,35	18,0
Danimarka	50675	48372	48205	40054	44001	2,96	-13,2
Estonya	1296	1205	1264	871	401	0,03	-69,1
Finlandiya	45	43	113	202	1127	0,08	2404,4
Fransa	219214	195469	179761	176980	175819	11,83	-19,8
Almanya	213660	183987	193929	183310	179900	12,11	-15,8
Yunanistan	2508	3605	3858	3456	5143	0,35	105,1
Macaristan	12498	12981	9953	10877	12259	0,83	-1,9
İrlanda	89492	90074	98269	96748	96304	6,48	7,6
İtalya	48144	48004	53692	57291	58000	3,90	20,5
Letonya	8774	7880	8611	9093	10118	0,68	15,3
Litvanya	9043	9763	13147	16048	14073	0,95	55,6
Lüksemburg	635	740	1008	795	562	0,04	-11,5
Malta	11	0	1	-	-	-	-
Hollanda	182557	186683	171113	185491	191331	12,88	4,8
Polonya	205795	200650	196644	257060	240750	16,20	16,9
Portekiz	8491	7086	6563	9844	10084	0,68	18,8
Romanya	4234	3337	4495	9929	10558	0,71	149,4
Slovakya	2153	2613	2860	3020	2618	0,18	21,6
Slovenya	2608	2196	2027	4037	5165	0,35	98,0
İspanya	129709	130874	131466	154794	157708	10,62	21,6
İsveç	272	591	434	764	787	0,05	189,3
İngiltere	154053	152643	148031	106644	108011	7,27	-29,9
Türkiye	14	16	10	25	92	0,00	557,1

Toplam	1490956	1435718	1424826	1485702	1487607	100	-0,2
---------------	---------	---------	---------	---------	---------	-----	------

Kaynak: FAOSTAT, Tarım İstatistikleri İnternet Veritabanı, 2018. (<http://faostat.fao.org/>).

Gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin hayvancılık ve kırmızı et sektörü de gelişmiştir. Bu ülkeler hayvan ve hayvansal ürünlerde genelde ihracatçı ülke konumundadırlar. Tablo 13’de Avrupa Birliği ve Türkiye’de büyükbaş ve küçükbaş et ihracat miktarları yer almaktadır. Türkiye 2016 yılı verilerine göre 92 ton kırmızı et ihraç etmektedir. Kırmızı et ihraç eden ülkelere ilk üçe giren ülkeler sırasıyla 240750 ton ile Polonya, 191331 ton ile Hollanda ve 179900 ton ile Almanya olmuştur. 2012 yılından 2016 yılına gelindiğinde kırmızı et ihracatında AB ülkelerinin genel toplamında %0,2 oranında bir azalma meydana gelmiştir. Kırmızı et ihracatında en fazla azalışın yaşandığı ülke %69,1 ile Estonya olmuştur. İhracatı en fazla artan ülke ise %2404,4 ile Finlandiya olmuştur. Türkiye ise ihracat oranını %557,1 arttırarak 14 ton dan 92 tona çıkarmıştır. Bu yeterli bir ihracat miktarı olmasa da Türkiye’nin hayvancılık sektörünün az da olsa iyiye gittiğine işaret etmektedir.

4. SONUÇ

Bu makalede Dünya genelindeki, Avrupa Birliği’ndeki ve Türkiye’deki hayvancılık sektörüne ait bazı ekonomik veriler Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Tarım İstatistikleri Veri Tabanından (FAOSTAT) elde edilmiştir. Elde edilen bu verilerle hem Türkiye’de hem de Avrupa Birliği’nde hayvancılık sektörünün ve kırmızı et sektörün genel ekonomik durumu irdelenmiş; böylece Avrupa Birliği’ne giriş sürecinde Türkiye’nin mevcut durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Dünya genelindeki ülkelerde dengeli olmamakla birlikte büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayısında artış yaşanmıştır. AB’ye üye olan Fransa, Almanya ve İngiltere sığır sayısı en fazla olan ülkeler olmuşlardır. Keçi sayısı en fazla olan ülkeler ise sırasıyla Yunanistan, İspanya ve Romanya olmuştur. Türkiye’deki hayvan sayısı AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında; Türkiye sığır sayısı bakımından Fransa ve Almanya’dan sonra gelmektedir. Koyun sayısı bakımında İngiltere liderliğini korurken keçi ve tavuk sayısı bakımından Türkiye AB’ye üye olan ülkeleri geride bırakmıştır. 2016 yılı için AB ülkelerinde büyükbaş kırmızı et üretim miktarının en fazla olduğu ülkeler sırasıyla Fransa, Almanya, İngiltere ve İtalya’dır. Küçükbaş kırmızı et üretiminin en fazla olduğu ülkeler ise İngiltere, Fransa ve İspanya’dır. Türkiye AB’ye üye ülkelerin pek çoğundan daha fazla et üretimi yapmaktadır. İspanya, Hollanda, Portekiz ve Belçika gibi gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye’nin büyükbaş cinsinden kırmızı et üretim miktarı sayılan bu ülkelere göre çok daha fazladır. Kırmızı et üretim miktarının fazla olması kişi başına düşen kırmızı et tüketim miktarının fazla olduğu anlamına gelmemektedir. Türkiye’de nüfus artış oranı bu ülkelere göre fazla olduğu için üretilen kırmızı et miktarı nüfusun dengeli ve yeterli beslenmesi için gerekli olan et tüketim miktarını karşılayamamaktadır.

Kalkınmışlığın ve gelişmişliğin bir ölçütü olarak alınan hayvansal ürün ihracatı ve kişi başına düşen kırmızı et miktarlarına bakıldığında Türkiye’nin birçok AB üyesi ülkenin gerisinde kaldığını söyleyebiliriz. Şöyle ki; Food and Agriculture Organization’nin 2016 yılı kırmızı et ihracat ve ithalat verilerine göre; kırmızı et ihracatında 240 bin ton ile Polonya ilk sırada yer alırken onu sırasıyla; 191 bin ton ile Hollanda ve 180 bin ton ile Almanya takip etmektedir. Türkiye’nin kırmızı et ihracat rakamı 92 ton iken ithalat rakamı ise 0.2 bin (yaklaşık 22 ton) tondur. İhracatın ithalattan fazla olması hayvancılık alanında uygulanan politikaların etkisini az da olsa gösterdiğinin bir kanıtıdır. Ancak yine rakamlar Türkiye’nin kırmızı et konusunda kendi kendine yeterli bir ülke olmadığını göstermektedir. Yine Food and Agriculture Organization’nin 2013 kırmızı et tüketim miktarı verilerine göre; en fazla büyükbaş et tüketimi gerçekleşen ilk üç ülke Lüksemburg, Danimarka ve İsveç’tir. En az büyükbaş et tüketimi gerçekleşen ülkeler ise Polonya, Bulgaristan ve Slovakya’dır. 2009 yılına göre en fazla

azalışın yaşandığı ülkeler sırasıyla %44,35 ile Estonya, %44,09 ile Polonya ve %36,18 ile Romanya olmuştur. Avrupa Birliği ülkelerinin ortalama büyükbaş kırmızı et tüketim miktarı 14,88 kg/yıl iken bu rakam Türkiye’de 11,64 kg/yıl’dır. Türkiye’de durum biraz iyileşmiş olup kişi başına büyükbaş kırmızı et tüketim miktarı %155,82 oranında artış göstererek 4,55 kg/yıl’dan 11,64 kg/yıl’a yükselmiştir. Türkiye’de büyükbaş et tüketiminde olduğu gibi küçükbaş et tüketiminde de kişi başına tüketim değerlerinde artış yaşanmış, kişi başına küçükbaş kırmızı et tüketim miktarı 2009-2013 döneminde 4,2 kg/yıl’dan 4.68 kg/yıl’ yükselmiştir. Ülkemizde her ne kadar kişi başına düşen kırmızı et miktarı yükselmiş olsa da diğer gelişmiş ülkeler ile kıyaslandığında, bu miktarların yetersiz olduğu görülmektedir.

Gerek kişi başına düşen kırmızı et miktarı açısından ve gerekse hayvansal ürün ihracat miktarı açısından bakıldığında, birçok Avrupa Birliği ülkesine göre, Türkiye’nin ekonomik gelişmişliğinin yetersiz olduğunu söyleyebiliriz. Kırmızı et üretim miktarı (küçükbaş+büyükbaş) bir milyon tonu aşmış olmasına rağmen ülkemizde yaşanan iklim değişikliği nedeniyle yağışların yetersiz olması, hayvancılık için ayrılan meraların kısıtlı olması, doğurgan hayvan sayılarında yaşanan düşüslere ek olarak besicilikle uğraşanların bilgi ve deneyim yetersizlikleri gibi sebeplerden dolayı hayvansal ürün arzı, talebi karşılayamamaktadır.

1970’li yıllarda tarım ve hayvancılık alanında önde gelen Türkiye son yıllarda karkas et, sığır, dana, koyun, keçi hatta yem ve saman ürünlerinde bile dışa bağımlı bir ülke haline gelmiştir. Türkiye’de hayvancılık sektörü; hayvancılık işletmelerinin küçük ve dağınık olması, hayvancılığa verilen desteklerin yetersiz olması, tarımdaki makineleşmenin pahalı hale gelmesi ve akaryakıt fiyatların yükselmesi nedeniyle maliyetlerin artmış olması, tarımsal alandaki verimin düşük olması, hayvansal ürünlerin kalite ve standartlarının yetersiz olması gibi nedenlerden dolayı Avrupa Birliği ülkeleri ile rekabet edemeyecek hale gelmiştir. Hayvancılık sektörünün Türkiye’nin gelişmişlik ve kalkınmışlığına katkıda bulunup Avrupa Birliği ile rekabet edebilecek düzeye gelebilmesi için sektörde yaşanan yapısal sorunların giderilmesi gerekmektedir. Bunun için devletin hayvancılıkla uğraşan çiftçilere verdiği desteği arttırmak suretiyle girdi maliyetlerini (elektrik-mazot, besicilik için genç dana maliyeti, yem ve yem hammaddesi) düşürmesi gerekmektedir. Tarım ve hayvancılık mesleği özendirilerek bu işle uğraşan insanların sayısının artırılması sağlanmalıdır. Hayvanların yetiştiği meralar korunmalı ve genişletilmeli, çiftçiye verilecek destek ile kaba yem ihtiyacı karşılanmalıdır. Bunların dışında, hayvan yetiştiriciliği ile uğraşan çiftçiye daha kaliteli ve sağlıklı hayvan besiciliği yapabilmesi için gerekli olan bütün eğitimlerin verilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- BENEK, S. (2007). “Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’deki Tarımsal İşletmelerin Günümüzdeki Durumu”, Marmara Coğrafya Dergisi, 15: 191-206.
- ÇAKMAK, E.H. ve KASNAKOĞLU, H. (2001). “Tarım Sektöründe Türkiye ve Avrupa Birliği Etkileşimi: Türkiye’nin AB’ye Üyeliğinin Analizi”, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Ankara: 1.
- DPT (2014). Onuncu Kalkınma Planı Hayvancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu (2014), T.C. Kalkınma Bakanlığı, Ankara.
- FAOSTAT, 2018. Tarım İstatistikleri İnternet Veritabanı. <http://faostat.fao.org/>, (10.10.2018)
- MORRİSON J.A, BALCOMBE, K., BAİLEY, A., KLONARİS, S., ve RAPSOMANİKİS, G. (2003). “Expenditure on Different Categories of Meat in Greece: The Influence of Changing Tastes” Agricultural Economics, 28(2): 139-150.
- PEŞMEN, G., ve YARDIMCI, M. (2008). “Avrupa Birliği’ne Adaylık Sürecinde Türkiye Hayvancılığının Genel Durumu”. Veteriner Hekim Dergisi, 79(3): 51-56.
- REKABET KURULU (2010). “Türkiye Kırmızı Et Sektörü ve Rekabet Politikası” <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2FDocuments%2FSekt%25c3%25b6r%2BRaporu%2Fsektorrap or5.pdf>, (10.10.2017).
- SAYGIN, Ö. ve DEMİRBAŞ, N. (2017). “Türkiye’de Kırmızı Et Sektörünün Mevcut Durumu ve Çözüm Önerileri”, Hayvansal Üretim, 58(1):74-80.
- ŞİMŞEK, E. (2018). “Türkiye ve AB Ülkelerinde Kırmızı Et Üretiminde İşgücü Verimliliğinin Karşılaştırılması”, Tarım Ekonomisi Dergisi, 24(1), 86-97.
- TÜİK (2017). Tarımsal Üretim İstatistikleri. www.tuik.gov.tr, (08.10.2017).
- YALÇINKAYA, N., YALÇINKAYA, M.H. ve ÇILBANT, C. (2006). Avrupa Birliği’ne Yönelik Düzenlemeler Çerçevesinde Türk Tarım Politikaları ve Sektörün Geleceği Üzerine Etkisi”, Yönetim ve Ekonomi Dergisi 13(2):97-118.
- UZUNDUMLU, A.S. (2012).”AB Ülkeleri İle Türkiye Tarımsal Yapısının Karşılaştırılması”, Alinteri Dergisi, 23(B):64-73.

EK 1: Tarım Sektörünün Dolar Bazlı GSYİH'den Aldığı Pay (%)

Ülkeler	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Avustralya	1.28	1.43	1.37	1.28	1.22	1.15
Belçika	0.76	0.64	0.78	0.71	0.63	0.67
Bulgaristan	4.29	4.63	4.59	4.60	4.57	4.39
Hırvatistan	4.16	4.01	3.79	3.70	3.50	3.45
G. Kıbrıs	2.10	2.19	1.98	2.01	1.83	2.00
Çek Cum.	1.52	2.15	2.35	2.40	2.47	2.27
Danimarka	1.20	1.31	1.65	1.30	1.37	1.07
Estonya	2.79	3.40	3.19	3.08	3.11	2.92
Finlandiya	2.39	2.36	2.36	2.57	2.40	2.20
Fransa	1.61	1.65	1.63	1.46	1.55	1.55
Almanya	0.65	0.74	0.70	0.85	0.70	0.57
Yunanistan	2.88	2.95	3.24	3.21	3.28	3.63
Macaristan	3.01	3.93	3.87	3.83	3.73	3.47
İrlanda	0.96	1.29	1.05	1.22	1.34	0.94
İtalya	1.77	1.89	1.96	2.09	1.94	2.02
Letonya	3.94	3.45	3.28	3.02	2.89	2.80
Litvanya	2.99	3.47	4.02	3.57	3.42	3.27
Lüksemburg	0.25	0.25	0.36	0.27	0.26	0.22
Malta	1.46	1.38	1.30	1.19	1.15	1.21
Hollanda	1.71	1.51	1.58	1.72	1.66	1.62
Polonya	2.57	2.83	2.66	2.87	2.61	2.31
Portekiz	1.92	1.82	1.91	2.08	2.03	2.04
Romanya	5.60	6.43	4.67	5.40	4.71	4.18
Slovakya	2.55	3.06	3.23	3.62	3.96	3.30
Slovenya	1.73	1.99	1.80	1.82	2.09	2.06
İspanya	2.34	2.28	2.31	2.51	2.27	2.32
İsveç	1.43	1.44	1.31	1.23	1.19	1.17
İngiltere	0.66	0.61	0.60	0.64	0.60	0.58
Türkiye	8.44	7.99	7.88	7.38	7.15	7.62